

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..." (Vörösmarty Mihály)
A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

IV. évfolyam 45. szám
2000 november

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. emeleti zeneterembe.

*****

November

Könyörgés az örmény liturgiából

E hónapban gondolunk azokra, akik itt voltak egykor velünk, szeretnénk velük egységben maradni, úgy gondolni rájuk, mintha ma is itt volnának közöttünk. Hisszük, hogy Istenhez feljutva imádkozni tudnak értünk, s kiesdi, ami nagyon szükséges.

"A mi szent és igaz hitünk egységéért könyörögjünk az Úrhoz! - Uram, irgalmazz!"

Az egység, ami már odaát megvalósult, itt a Fölon csak úgy jön létre, ha az adott isteni kegyelmet jól használjuk fel. Vajon most hogyan tudnánk erről elszámolni?

Dr. Sasvári László

*****

Dr. Visy Zsolt
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
kulturális helyettes államtitkára előadása
2000. szeptember 29-én

Igen tisztelt elnök asszony, kanonok úr, hölgyeim és uraim!

Néhány hónapja módomban áll figyelemmel kísérni a magyarörmények, örménymagyarok igen aktívvá váló és pozitív előjelekkel ellátható kulturális tevékenységét. Így tehát, amikor az a megtisztelő felkérés ért, hogy vállaljak valamilyen szerepet, megtettem, elvállaltam a védnökséget, mert úgy gondolom, hogy minden jó ügy mellé oda kell állni, segíteni kell mindazt a jó szándékot, azokat a pozitív irányú igyekezeteket, cselekvéseket, melyek a kulturális értékek, az önazonosság, a nyelvi, vallási értékek megtartása, megőrzése és egyúttal a népünk integrációja felé mutatnak. Ilyen gondolatok vezéreltek, amikor ezt a védnökséget elvállaltam.

Szeretettel köszöntöm ezt a konferenciát és bízom benne, hogy az utóbbi időben felkorbácsolódott érzelmek lecsillapításában éppen ennek a konferenciának lesz, lehet döntő szerepe. Senkinek nem lehet célja az, hogy újabb ellentétek szításával, vagy

felkorbácsolásával ne az egyetértés, hanem éppen a különbözőség felé kormányozzon egyes csoportokat. Köszöntöm tehát a konferenciát, remélem és bízom abban, hogy ennek a konferenciának és ennek a mozgalomnak a kihatásai nemcsak Budapesten és nemcsak országhatárokon belül, de azokon kívül is mindenki meglegedésére fognak szolgálni. Történelmi eszme-futtatásra térek át, hisz történészként tudom, így kell megközelíteni ezt a kérdést is...

Ez természetesen az örménység sokezer éves, változatos történelméből fakad, abból a szerepből, amelyet ez a kicsiny, de annál tehetségesebb nép az évezredek folyamán játszott, abból a hatásból, amelyet nemcsak a saját, de az emberiség történetére gyakorolt.

A szabályosan és rendszeresen megjelenő folyóirat lapjairól látom (az *EÖGYKE-füzetek - a szerk. megjegyzése*), hogy nagyon sokan foglalkoznak a közelebbi és távolabbi múlt értékelésével, nagyon sok olyan tanulmány jelent meg, amely értékeli az örménység múltját, jelenét, magyarországi és erdélyi szerepvállalását...Ebből látom, hogy az örménység múltjának ismerete és kutatása központi téma s ezzel a témával itt nagyjából minden jelenlévő is tisztában van.

/.../ A helyettes államtitkár úr ezután megemlítette, hogy a világ első országa, ahol államvallássá lett a kereszténység, Világosító Szent Gerely munkássága nyomán éppen Örményföld volt. Kitért arra, hogy a politikai változások - elsősorban a tatár támadások - korán kiszakították Örményországot a kereszténység köréből, majd így folytatta: Hogyha összevetjük például az egyiptomi kereszténységgel, az alexandriai pátriárka alá tartozó egyházzal, akkor elég sok párhuzamot lehet vonni a kettő között. A kopt - tehát az egyiptomi kereszténység - az arab hódítást követően, 645 után elszigetelődött a keresztény világtól, hiszen az arabok és a moszlim térítő erőszak eltúrte ugyan a kopt közösségeket, de ténylegesen elzárta őket a keresztény világtól, mind Bizánctól, mind pedig Rómától. Több mint ezer év alatt ezek a keresztény közösségek csodálatos módon meg tudták őrizni vallásukat, ragaszkodtak hitükhöz. Természetesen mindazon formához is mereven ragaszkodtak, ami hitbeli, nyelvi és kulturális azonosságukat jelentette... Ez a hit, ez az egyház volt a védőbástyájuk, e mögé vonultak vissza és természetes, hogy nem engedték meg, sem kívülről, sem belülről, hogy ennek a bástyának akár egyetlen köve is kihulljon. Ebből következik az, hogy a kopt keresztény egyház talán a legvilágosabb példa arra, hogy a hosszú elzártság eredményeként rendkívül archaikus, rendkívül korai, akár 1500-1600 évre visszamenő szokásokat, rítust, hagyományokat tartalmaz /.../

Egy kicsit az örmény katolikus közösség is hasonló helyzetbe került, amikor - önhibáján kívül - elszakadva a kereszténység nagy családjától, a kapcsolatok gyérültek, idegen kultúrkörben előbb-utóbb elveszett volna, ha kultúrájához, egyházához nem ragaszkodik annyira, hogy ez mindvégig éltesse. Évszázadokon keresztül megtartották értékeiket, azonosságukat, kultúrájukat, nyelvüket.

Amikor Apafi Mihály a törököktől veszélyeztetett családoknak megengedte, hogy bejöjjenek - előbb saját uradalmának területére, később, szabályos telepítéssel többeknek, szervezeten - akkor egy olyan közösség érkezett, amely kétségtelenül és vitán felül keresztény volt, ugyanakkor különbözött is, ezért "örmény katolikus", amit a kanonok úr is érintett. Vannak az örmény liturgiának bizonyos egyedi sajátosságai, s ehhez a saját nyelvhasználat is hozzátartozik. Hiszen, amikor a III.-V. században ez a közösség kialakult, természetesen a saját nyelvét, illetve a görögöt használta. Ez jellemző a keleti területek keresztény közösségeire.

Az örmény nép hányattatásait ismerjük. Ismerjük a kaukázusi területen, a Krím félszigeten, Moldvában való hányattatásaikat, ismerjük a századunk elején, az I. világháború idején - Franz Werfel által csodálatosan megörökített - szörnyű tragédiát, az örmény genocídiumot,

annak minden borzalmával és poklával... /.../ Az örménység viszont ezen hányattatások következtében számos országba szóródott szét, Lengyelországba és Magyarországra is.

Talán nem veszik rossz néven és talán egyetértenek velem, hogyha méltatom és dicsérem elődeinket: az Erdélyi Fejedelemséget, a Magyar Királyságot, amely bölcsen döntött, amikor nemcsak beengedte, de befogadta az örménységet és olyan hazát adott számukra, amely igazi hazájukká vált. Ez a befogás, nyíltszívűség, a vallási kérdések viszonylag gyors rendezése és az örmény katolikus egyház felállítása, betagozása a katolikus egyházba biztosította az örménységnek, biztosítja ma is és reméljük, hogy fogja a jövőben is biztosítani azt a lehetőséget, hogy vallási hagyományaikhoz, bizonyos mértékig az évezredek egyházi rítusához is hívek maradjanak, de ugyanakkor a Római Anyaszentegyház hű tagjai, részesei is maradjanak.

Ez az a kompromisszum, az a biztosíték és egység, amely az örményeknek Magyarországon megadta a kibontakozás lehetőségét. És éppen ez a nyíltság, ez a tolerancia, ez a befogadókészség biztosította azt, hogy talán a magyarországi örménység az egyetlen a világon, amely csoportnak a képviselői, akár Gyergyószentmiklóson, akár Szamosújváron, vagy másutt, Erdélyben vagy Magyarországon, a Szilágyságban, vagy Vásárhelyen otthon érezzék magukat és úgy legyenek örmények, hogy magyarok, és úgy legyenek magyarok, hogy örmények.

Ez a legfontosabb.

Ennek a jelentősége manapság abban sarkítható, hogy látjuk azokat a mindentől elrugaszkodó törekvéseket, amelyek egyrészt a nacionalizmus jegyében a kisebb csoportok beolvasztását szolgálják, egyfajta „nemzetállam” mámorában ringatva saját magukat, próbálják bekebelezni más népek tulajdonságait, embereit, családjait, szokásait, átmosva az agyukat, átalakítva a szokásokat.

Ennek reakciójaként létezik természetesen a másik oldal, a küzdelem ez ellen, küzdelem az elnemzetlenítés ellen, küzdelem a hagyományok, a vallási, nemzeti, kulturális egység megőrzése. Az egyes, kisebb-nagyobb csoportok egyre hangosabban fogalmazzák meg viszonylagos önállóságukat. Ennek az önállóságnak a kulturális, netán politikai megfogalmazása a nagy, a politikai állam számára esetenként kényelmetlen, kínos... Ez nemcsak a Duna vidékét, nemcsak a Kárpát-medencét jellemzi, hanem egész Európát. Tudjuk jól, hogy a kontinens nyugati, déli és középső részén mely országokban milyen kisebbségi mozgalmak vannak és ezeknek - vagyis a kisebbség és többség igényeinek és küzdelmeinek - összesimítése, az egymás ellen feszülő erőknek az összebékítése kölcsönös erőfeszítéseket igényel, vagy igényelne. Esetenként töréshez vezet a dolog, politikai, nyelvi vagy kulturális határok mentén, vagy akár - a kegyetlen erőszak hatására - végletes lépésekre kerül sor, mint országunktól délre...

Az emberi élet, a történelem mindenre tud példát felmutatni.

Ránézve a Kárpát-medence rendkívül színes etnikai térképére nem az a fő probléma, hogy a határok hol húzódnak. Hisz tudjuk, hogy bármelyik ország etnikai térképe meglehetősen tarka, a mi szempontunkból, magyarok szempontjából ez különösen fájdalmas eredményhez vezet. Az a fő probléma és az a feladat, hogy a politikai határoktól függetlenül azt a kulturális, vallási, egyházi, relatív, különböző fokozatú önállóságot kapja meg az egyén és a csoport, amellyel saját életét, életformáját élheti. A magyarországi örménység háromszáz éve megfogalmazta önmagát és hívek ahhoz az elvhez, hogy ők örménymagyarok, vagy magyarörmények. Ennek az évszázadok során a kapcsolatok sokszínűsége révén bizonyosságát is adta. Hiszem és bízom abban, hogy utódaik Erdélyben és másutt így tesznek továbbra is. Ezt azért is tudom mondani, mert személyesen érint: egyik ükapám örmény volt.

Az a kérdés, hogy az az örmény közösség, amely Erdélyben van, amikor a mai Romániában él bizonyos románosító törekvés, melyik utat választja: a nehezebbet, vagy a könnyebbet.

A könnyebb az, hogy elfelejti magyar kötődését és átszáll a másik csónakba. A nehezebb az, hogy ragaszkodik ahhoz a háromszáz éves tradícióhoz és múlthoz, amely immár szülőföldje: Erdély és amelyhez annyi szál kapcsolja s ahonnan a magyar és nemzetközi politikai, katonai, tudományos életnek oly sok képviselője származott. Sokan itt vannak közöttünk, sokan szerte a nagyvilágban. Azért lehetnek nagyok, mert vállalták a magyarságot, akár a 48-as szabadságharcban, akár máskor. Ez a hagyomány, ez a háromszáz év, ez a kulturális és egyéb kötődés vajon elegendő-e ahhoz, hogy a nehezebb utat válasszák és megmaradjanak Romániában, Erdélyben magyarnak, magyarörménynek? Meglátjuk.
Köszönöm, hogy meghallgattak.

*****

„Kiállni őseinkért, múltunkért, eredményeinkért”

*elhangzott a Terézvárosi Napok 2000. című rendezvénysorozat keretében
a Terézvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat
kiállításmegnyitó hangversenyén október 14-én*

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves Vendégeink!

Szeretettel köszöntöm Önöket, elsősorban Wertán Zsoltnét, a Terézvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat új elnökét, házigazdánkat.

Örömmel tettem eleget annak a felkérésnek, hogy a magyarországi magyarörménység, a történelmi örmény kisebbség képviselőjében alakult Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület nevében néhány gondolatot elmondjak. Egyúttal felhasználok az alkalmat, hogy bemutatkozzam úgy is, mint a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának elnöke, amely elsőként és tudtommal Magyarországon egyetlenként, az örmény kisebbségen belül mindenképpen - négy kerületi önkormányzat, a II., VI., IX. és XI. kerület társulása, amelyhez csatlakozott az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület is.

Az "Örmények a Délvidéken" című, itt látható szép kiállítási anyagot a társulás a Szegedi Örmény Kisebbségi Önkormányzattól kapta kölcsön, hiszen a gyűjtemény Kulturális Egyesületünk Csongrád Megyei Klubjával közösen jött létre. A kiállítás a történelmi múltba tekint vissza, bemutatva az örmény néptörredék vándorlását, hazára találását, magyarrá válását, de kulturális identitásának mai napig tartó őrzését is.

És ez a legfontosabb, mert nem szabad elfelejtenünk ősi örmény gyökereinket, sokszor nekünk is tanulnunk kell az ősi örmény kultúrát. Erre egyetemesen szüksége van a világnak, egyetemesen szüksége van a magyar nemzetnek, hogy megismerje, milyen néptörredék élt itt vele egy hazában, magyarrá válva, magyar anyanyelvet beszélve, de ősi örmény gyökereit és kultúráját ápolva. Nyolcszáz évvel ezelőtt, a XIII. század elején üttek el otthonunkból, Aniból, az „ezeregytornyú” székesfővárosból. Azóta ez a néptörredék többszáz éven keresztül vándorolt, míg a XVII. század közepén talált új, igazi befogadó hazát magának Erdélyben. Apafy Mihály fejedelem nagy érdeme, hogy a törökvilág dúlta Erdély csonka társadalmát felélénkítve befogadta az örmény kereskedőket és iparosokat. Őseink meghálálták a befogadást és igazán a magyar nemzet részévé váltak. A Szent Korona palástja alá helyezték magukat és római katolikus hitüknek megfelelően, örmény rítus szerint élték mindennapjaikat. Kezdetben zárt kolóniákban, később, a XIX. század utolsó harmadától szétszóródva az egész Kárpát medencében, de - hozzátehetem - az egész világon.

Ennek egyik előidézője a trianoni békediktátum volt, amelynek következtében örmény származású, de magyar őseink nem örménységüket, hanem magyarságukat hangsúlyozva nem tették le a hűségüket a román államnak, inkább elhagyták hazájukat, szülőföldjüket. Akik elkerültek az anyaországba, újra kellett kezdeni életüket, egzisztenciájukat. Akik otthon maradtak, kisémmizve tengődtek. A második világháború, majd az utána következő, négy évtizedes kommunista rémuralom a magyarörmény családokat is ismét súlyosan érintette. Korábbi egzisztenciájukat elvesztették, hiszen köztudomású, hogy a közigazgatás, a politikai